

Diasporanın diyalogla tanışmasını canlı yaşıyorum

Caz ustası Andre Manoukian, çok önemsenen bir isim.

Dizi / 07/07/2009

'Diasporanın Durumu ve Perspektifleri' adlı oturumda farklı söylemler uçuşuyor. Hrant'ın cenazesi ve Özür Kampanyası'ndan sonra diaspora da tartışmaya başlıyor şimdi. Her şeyi ve tabii ki en başta kendini

Festival 8 ilâ 10 Mayıs arasında üç gün sürecek. İlk gün, Venedik'teki Katolik Ermeni rahiplerinden Harutyun Bezdikyan'ın bir filmiyle başlıyoruz. Senin-benim gibi Türkçe konuşmayı doğduğu Lübnan'da öğrenmiş olan Bezdikyan'ı bir yerden hatırlıyorum ama nereden. Kendisi anımsatıyor: 2004'te Venedik'te bir sempozyuma gitmiştik. Adacıklardan birinde bir Ermeni manastırı vardı, bize gezdirmişti. Napoleon burayı fethettiğinde bütün manastırları kapatmış, bir tek bu Mihitaryan Tarikatı manastırına dokunmamış. Çünkü bir gözlemevi ve bayağı zengin bir Mısır müzesine sahip olmanın yanı sıra, araştırma yapan bir kurum.

Bezdikyan bütün Ermenistan'ı dolaşarak ormanların içinde veya dağların tepesinde kaybolmuş kiliseleri ve manastırları çekmiş. Ermenistan topraklarından ulaşmak imkânsız ise Gürcistan'a geçmiş, oradan dolaşıp filme almış.

Bunun yanı sıra festivalde 6 film, 3 konser, Ermeni folkloru gösterileri, Ermeni mutfağı dersleri var. Konserler arasında özellikle, 1957 Lyon doğumlu caz ustası Andre Manoukian ve Caz Triosu çok önemseniyor. Büyük toplantı salonunun önünden geçerken gördüm, orta boy bir TIR kamyonu yanaşmış, kuyruklu bir Steinway piyano indiriyorlardı pırl pırl. (Çok

yanıyorum, biletini aldığım halde bu konsere gidemediğime; farkında olmadan birine bir akşam yemeği sözü vermişim, vazgeçemedim). Manoukian konserinin yanı sıra Nevchehirlian (Nevşehirliyan) ve Lavach (Lavaş; geleneksel Ermeni ekmeğinin adı) gibi Ermeni müzik gruplarının isimleri.

Açık havada kermes biçiminde kitaplar, el sanatı eserleri, incik-boncuk satılıyor. Öğlen yemekleri, hep aşına olduğumuz şakşuka, humus, zeytinyağlı yaprak sarma, acılı ezme, lahmacun... Ve tabii bir de, Marsilya'dan aldığımız baklavalar.

Festivalin onur konuğu çok güzel bir kadın. Adı Shamiram Sevak. İncecik, alımlı, zarif, kibar. Her gün çok şık ve farklı giyiniyor, genellikle kot pantolon tercih ediyor; arka cepleri taş işlemeli. Yanında, Isabelle adlı daha genç bir hanım.

Eğer biraz daha ayrıntı istiyorsanız, kendisinin doğum yılı 1914. Tekrar edeyim: 1914.

Feyhan'a sordum, bu hanımın yaşını tahmin eder misin, dedim. En fazla 75, dedi. Oysa resmen 95 yaşında. Bu kadar olur. 24 Nisan 1915 günü İstanbul'dan toplanan ve neredeyse tamamı öldürülen Ermeni aydınlarından olan, 26 Ağustos'ta Ankara yakınlarında katledildiği bilinen şair Dr. Ruben Sevak'ın kızı. "Babamı kollarımdan aldılar" diyor. 1 yaşında olduğu için hatırlamasına imkân yok; anlatılanlar belleğinde kalmış olmalı. Fakat bütün olay da zaten bu değil mi? Yetmez mi?

İlk açığoturum:

Diaspora nereye gidiyor?

Bir de, 3 tane açığoturum var. 'Diasporanın Durumu ve Perspektifleri'yle başlıyoruz. Kısaca ve bölük pörçük de olsa not edebildiklerimi toparlamaya çalışayım. Konuşmacılardan ilki bir tahlille başlıyor: "Diaspora dört kuruma/kavrama dayanıyor: Kilise, Taşnak Partisi, Jenosit, Ermenistan. Sonuncusu yirmi yıldır var". Soru-cevap bölümünde itirazlar geliyor: "Fransız dediğin zaman, benim nüfus cüzdanımdır. Gerisi, Ermeni kültürümdür. Ben ateistim. İnanç önemli değildir". Ona da cevap veriliyor: "İman cemaatle ilgilidir; bireyle değil".

Bir diğer konuşmacı eleştirel giriyor: "Jenositten sonra hayat var mı? O kadar mazoşistiz ki arkamızda bir devlet bile yok. Size şunu söylemeye geldim: Bütün bunlar böyle kaldığı sürece müzeli olacak. Kendimizi bir hücreye kapattık. Artık zamanı geldi: Mülteci psikolojisinden çıkmak ve üretmeye başlamak. Bir ışığa ihtiyacımız var. Gomitas yirmi yılda dört bin şarkı topladı. Milliyetçi, yalnız kendi ulusal değerlerini değil, başkalarının değerlerini de anlayandır".

Çok farklı söylemler birbirini kovalıyor, uçuşuyor: "Bizim derdimiz devletle; Türk halkıyla değil". "Çocuklarımızı kin olmayan bir cemaatte nasıl yetiştirmeliyiz?" "Ermenistan-Türkiye yakınlaşması diasporayı zayıflattı". "Öldürülme tehlikesi altındaki Türkler hakkında ne düşünüyorsunuz?" "Diasporanın bir kısmı Anglo-Sakson, bir kısmı Roma hukuku ülkelerinden. Bazı konularda teknik olarak, mesela tazminat konusunda, nasıl anlaşacağız?" "Ermenilerin tarihi jenositte ibaret değildir". "Büyük Felaket için özür dileyenlere ve Hrant'a çok yakınım". "Biz diaspora olarak görüşmelerden uzak tutulduk. Medz Yeğern hiçbir zaman jenosit anlamına gelmedi". "İsterdim ki Kampanyacılar devletlerini özür dilemeye davet etsinler". "Bir Ermeni [Ermenistan] köylüsüyle bir Türk köylüsü arasında nasıl ilişki kurmalı?"

Bu arada ASALA'nın terörist olup olmadığı konusu ortaya atılıyor. Biraz önce "Üşüdüm, üşüdüm, saramam ben" türküsünü tempo tutarak kulağıma mırıldanan yanımdaki adam, ki insanlara çok suhuletle yaklaşmayı gerektiren bir meslekten kendisi, kalkıyor, "ASALA'ya terörist demek doğru değil" diyor.

Konuyu yakından izliyorsanız siz de bunları okurken büyük olasılıkla aynı şeyi düşünmüşsünüzdür, ben dinlerken diasporanın kendi içinde diyalogla yeni tanışmasını canlı yaşıyorum. Şimdiye kadar bu diyalog yoktu. Çünkü Türk inkârcılığıyla mücadeleden başka hiçbir konu yoktu. Açık konuşalım, biz Türkiyeliler Ermeni meselesini kendi içimizde

tartışmamakla kalmadık, diasporanın intikam almaktan başka şeyler düşünmesini de önledik dolaylı olarak. Hrant'ın cenazesi ve Özür Kampanyası'ndan sonra diaspora da tartışmaya başlıyor şimdi. Her şeyi ve tabii ki en başta kendini.

Bizim oturum: Türkiye'de İnkârcılık ve Sivil Toplum

İkinci gün saat 10'da bizim açikoturum var: 'Devlet İnkârcılığına Karşı Sivil Toplum'. Benden başka dört kişi: Michel Marian, Yves Ternon, Jacky Mamou ve Laurent Leylekian. Marian mülayim, diyalogun çok mümkün olduğu biri. Yves Ternon pek öyle değil; Venedik'teki konferansta Türkiye'den gelen bizlere şöyle demişti: "Şimdi gidin, bu söylediklerimi Ankara'daki efendilerinize anlatın!" ve şu anda Adalar Belediyesi'nde encümen üyesi olan Raffi Hermonn'un sert tepkisiyle karşılaşmıştı. Mamou'yu tanımıyorum. Leylekian'ın Taşnak Avrupa yöneticilerinden biri ve çok katı olduğunu duymuşluğum var. Bildirim için 1 saat istemiştim, bana 30 diğerlerine 20'şer dakika verildi. Konuşmalarımı normalde yazmadığım için tamı tamına buraya geçiremem ama, aşağıdaki gibi bir konuşma yaptım:

Önce Türkiye'de sivil toplumun inkârcılık konusunda neler yaptığını, sonra da bu inkârcılığın sebeplerini anlatacağım. Birincisinden başlayalım.

Genel olarak azınlıklar konusu ve özel olarak da Ermeni meselesi Cumhuriyet Türkiye'sinde daima tabu olmuştur. Tabu'nun tanımını isterseniz, sizin için kıymetli olan şeyleri (onurunuzu, özgürlüğünüzü, bazen de hayatınızı) tehlikeye sokmaksızın ilgilenemeyeceğiniz konudur.

Türkiye sivil toplumu son yirmi yılda doğdu. Ermeni meselesinde iki cephede mücadele veriyor: 1) Devlet katındaki inkârcılık; 2) Halk katındaki inkârcılık. Bu ikincisi çok daha önemli çünkü hem birincisi tarafından eğitim yoluyla besleniyor, hem de onu besliyor. Zaman sorunu olduğundan, bu mücadelelerin birkaçını saymakla yetiniyorum (Şu unsurların adını sayıp geçtim: Taner Akçam ve Ragıp Zarakolu başta olmak üzere yayın faaliyeti, 2004 Azınlık Raporu, 2005 Ermeni Konferansı, 2007 Hrant'ın cenazesi, 2009 Sarı Gelin CD'si olayı, Eskişehir'deki "Köpekler Girer Ermeniler Giremez" ve Kayseri'de Hitler'in ruhuna dağıtılan helva gibi olaylara verilen tepkiler, 24 Nisan'da İstanbul'da 1915'i anma) Şimdi size Türkiye sivil toplumunun düzenlediği Aralık 2008 Özür Kampanyası'nı ayrıntısıyla anlatmak isterim.

Özür Kampanyası

Dört kişinin hazırladığı metin 350 aydın tarafından desteklenerek 14 Aralık 2008 gecesi bir internet sitesinde imzaya açıldı. Birkaç gün içinde 30 bin kişi imzaladı. Metin şuydu: "1915'de Osmanlı Ermenileri'nin maruz kaldığı Büyük Felâket'e duyarsız kalınmasını, bunun inkâr edilmesini vicdanım kabul etmiyor. Bu adaletsizliği reddediyor, kendi payıma Ermeni kardeşlerimin duygu ve acılarını paylaşıyor, onlardan özür diliyorum."

Neden bu kampanya? İki temel amaca ulaşmak için:

1) Bir vicdan görevini yerine getirmek için: Ermenilerin yaklaşık bir asırdır evlerinde beraber yaşadıkları sevgili ölülerini nihayet gömebilmeleri ve onların yasını tutabilmeleri için bunu yapmak gerekiyordu.

Özür dileyenler, bir asır önce yapılanlardan hiçbir biçimde sorumlu değildi. Ama yine de özür dilediler. Çünkü:

- Asıl özür dilemesi gerekenlerin bunu yapmaya hiç niyetleri yoktu;

- "Kolektif suç" kavramı yoktu ama, "kolektif vicdan" diye bir kavram vardı.

2) Türkiye'de Ermeni meselesini nihayet enine boyuna tartıştırmak için: Kamuoyunda derhal patlayan protestolar sayesinde bu amaç tam olarak gerçekleşmiş bulunuyor.

Bir de, daha uzun vadede, Türkiye'de yapılmış tarihsel haksızlıkların artık tanınması devrini açmak için. Diğer gayrimüslimlere, ayrıca Kürtlere, Alevilere yapılmış haksızlıklardan söz

ediyorum. İmzacılar en büyük tabuyu “kırılabilir” kılarak diğerk tabuları kırmanın da yolunu açtılar.

Ermeni kamuoyunda bazıları Kampanya’dan rahatsız oldular. Düzenleyicilerin “gizli” emelleri olduğu söylendi; mesela Türk dış politikasını rahatlatmak gibi. Bu, tabii ki diasporadaki büyük bir huzursuzluğu, güvensizliği gösteriyor. Bu noktaya döneceğiz.

YARIN: Protestolar ve saldırılar